

RAGNAR NYMOEN

Professor, Økonomisk institutt, Universitet i Oslo

«Alle veit jo det» Mytespinn om Phillipskurven

Nyere forskning viser at historien om Phillipskurven, og om inflasjonsdrivende politikk på 1960- og 1970-tallet, kanskje heller representerer en myte enn reell faghistorie. Dette er et tema som er har en viss aktualitet i forbindelse med debatten om makroøkonomiske modeller i SSB og i Finansdepartementet, og sågar for noen viktige premisser for ny sentralbanklov.

STANDARDHISTORIEN OM PHILLIPSKURVEN

Det finnes en historie om makroøkonomifaget som er kjent for alle som har interesse for emnet. Den forteller at Phillipskurven var sentral for utviklingen av modellbasert makroøkonomisk tekning fra 1960-tallet til 1980-tallet, og den formidler et budskap om at datidens økonomer ikke maktet å forstå viktigheten av den gjensidige avhengigheten mellom pris- og lønnsforventninger. Selv om detaljene i historien kan variere, så inneholder den alltid visse hovedpunkter. I det som raskt ble et klassisk vitenskapelig bidrag, oppdaget Phillips (1958) en negativ sammenheng mellom inflasjon og arbeidsledighetsprosent. Derneft, enten under innflytelse av Samuelson og Solow (1960), eller av andre grunner som nå slår oss som naive, begynte beslutningstakere å betrakte Phillipskurven som en samling av inflasjons- og ledighetskombinasjoner som de kunne velge fra. På grunn av denne menyen, ble politikken «inflasjonistisk» i hele vesten, helt fram til da Phelps (1967) og Friedman (1968) revolusjonerte tenkningen ved å påpeke at vedvarende inflasjon ville påvirke forventningene slik at Phillipskurven skiftet, og at det derfor ikke

eksisterte noen trade-off. Endelig: Selv om denne innsikten først møtte motstand, gikk det ikke lang tid før både økonomer og politikere hadde akseptert den nye lærdommen.

SANNHET ELLER MYTE?

Ja, var det ikke slik da? Det oppsiktsvekkende svaret er «nei», dersom man aksepterer argumentene til James Forder i en lesverdig bok fra et par tre år tilbake, Forder (2014). Tvert imot har standardhistorien svært lav sannhetsgehalt, om noen i det hele tatt. Den er snarere en myte, og ikke engang en tilnærmet historisk korrekt fortelling om makroøkonomifagets utvikling gjennom noen viktige etterkrigsår.¹

¹ Boka er blitt anmeldt av bl.a David Laidler (The UK History of Economic Thought Society, October 2015, www.thets.org.uk), Kevin Hoover (Center for the History of Political Economy at Duke University, 2015. <https://hope.econ.duke.edu/node/1151>) og Michael Beggs (History of Economics Review, 2016,64, nr. 1, 79-84).

Forder har selvsagt visst at de færreste ville godta en påstand om kollektiv feiloppfatning av nyere faghistorie, sånn uten videre. Han måtte derfor bringe sterke bevis til torgs. Og det har han greid. Både omfanget av litteraturoversikten, og grundigheten i analysen av litteraturen, gir et overbevisende helhetsinntrykk. Forder er åpen for at det kanskje kan finnes uoppdagete spor «der ute», som kan støtte standardhistorien om Phillipskurveinflasjonisme. Han har ikke lest alt. Men han har sannelig lest mye---flere enn tusen artikler og bøker.

Bit for bit plukker Forder fra hverandre standardhistorien om at det var vanlig at økonomer og beslutningstakerne på 1960- og 1970-tallet la Phillipskurvemeningen til grunn for makroøkonomisk politikk. Samuelson og Solows artikkel fra 1968 må selvsagt kvitteres ut, og vies et helt kapittel. Det samme gjelder statsminister Jim Callaghans landsmøtetale fra 1976, som historikerne har sett på som en eklatant innrømmelse fra en beslutningstaker om feilslått bruk av Samuleson-Solow menyen i økonomisk politikk, jf Sandbrook (2013, s 478-499). Bakgrunnen for talen var at pundet var i fritt fall. Talen ble holdt dagen før britene måtte be IMF om støtte. Ett av flere siktemål var nok å signalisere vilje til innstramning. Kuriøst nok var det svigersønnen Peter Jay som hadde skrevet Callaghans tale. Jay var «nominelt sett» Laboursupporter, men også en av Fleet Streets mest kjente monetarister. Callaghans tale kan dermed være et eksempel på at det ikke er lurt å gi svigersønnen for stort politisk spillerom. I alle ikke fall for den som har et ettermæle å ivareta.

FERSKT MYTESPINN

En klar kandidat til mytens opprinnelse er Friedman (1968). Mytens seiglivethet forutsetter imidlertid stadige gjentakelser. To ferske norske bidrag til mytespinnningen finner vi i en kommentar til den såkalte «modellkampen» i Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet, og i den offentlige utredningen om ny sentralbanklov.

Frem til da (Dvs. Lucaskritikken) hadde man trodd at det var en stabil sammenheng mellom inflasjon og arbeidsledighet, kalt Phillips-kurven, og at politikere kunne redusere arbeidsledigheten ved å presse inflasjonen litt opp. Haakon Riekeles: Modellkamp i SSB, Minerva 26. januar 2017.

I dette sitatet sies det riktignok at troen på en stabil Phillipskurve, og en meny, holdt seg helt fram til Lucas (1976), men det er bare et eksempel på en variasjon i hovedmyten.

I NOU 2017-13 om ny sentralbanklov henter vi følgende mytebidrag:

Erfaringene fra 1970-tallet og nyere økonomiske teorier ga ny innsikt i hvordan den økonomiske politikken virker. Det viste seg ikke å være mulig varig å bytte litt høyere inflasjon mot lavere arbeidsledighet. Et forsøk på å øke produksjonen utover det nivået som er forenlig med stabil inflasjon, vil over tid lede til stadig høyere inflasjon. Aktørene i økonomien vil etter hvert ta denne høyere inflasjonen inn i sine forventninger. Resultatet ville derfor etter hvert bli høyere inflasjon alene og ikke høyere aktivitet og sysselsetting. NOU 2017-13, Kapittel 8.2.2, side 107.

Sitatet er også interessant fordi det bygger opp om submyten om at det er ett og bare ett nivå på BNP som er forenlig med konstant inflasjon. Med andre ord, en vertikal langtidss Phillipskurven som antas å gjelde når inflasjonsforventningene har tilpasset seg faktisk inflasjon.

Men det springende punktet i sitatet er likevel setningen «Det viste seg ikke å være mulig varig å bytte litt høyere inflasjon mot lavere arbeidsledighet». Dersom dette ikke bare er ment som en kommentar til litteraturen, så må den vel implisere at noen (viktige enkeltpersoner og institusjoner) i Norge på 1960-70 tallet hadde trodd at det var mulig å bytte litt høyere inflasjon mot lavere ledighet?

ER MYTEN LIKEVEL SANN I NORGE? HISTORIKERE, TA ETT STEG FRAM!

Forders myteavsløring dreier seg i all hovedsak om økonometrisk forskning og om økonomisk politikk i Storbritannia og USA. Det er selvsagt mulig at både tenkingen om lønns- og prisdannelse, og den økonomisk politikken var mer i tråd med standardhistorien her til lands enn i Storbritannia. Det ville i så fall vært et veldig interessant funn, og ganske så overraskende. Gjennom den begrepsavklaringen omkring hovedkursmodellen for lønnsdannelse, som fant sted i Norge på 1960-tallet, burde nemlig økonomer og politikere ha vært godt vaksinert mot Phillipskurvemeningen. Dermed blir dette en mulig «Phillipskurvetråd» som kompetente historikere bør se nærmere på! Mens vi venter på et slikt prosjekt kan vi likevel tillate oss å skrape litt i på overflaten.

For det første kan vi vel slå fast at selv om mye var forskjellig i de vestlige landene de første etterkrigsårene, så var det makroøkonomiske bildet nokså likt. Det viktigste var kanskje at arbeidsløsheten fra mellomkrigstiden ikke kom

tilbake. I stedet opplevde landene tilnærmet full sysselsetting, og ikke bare et par år. Lav og stabil arbeidsledighet ble en ny normaltilstand. «Mirakelet har skjedd» skrev *The Economist* i 1954, «full sysselsetting uten inflasjon», se Sandbrook (2005, s 62).

Det var likevel få som trodde at denne situasjonen var selvoppretholdende og stabil. Dermed ble inflasjonsproblemet flyttet til toppen av den økonomisk-politiske dagsorden. Men ikke på den måten som det framstilles i myten om Phillipskurven. I det store og hele var perioden preget av en tydelig anti-inflasjonisme. Inflasjon var et problem for fortsatt full sysselsetting, og for annen måloppnåelse. Den var ikke et virkemiddel (eller byttmiddel) for å oppnå mål i den økonomiske politikken.

DET VAR INGEN INFLASJONISME I HOVEDKURSMODELLEN

Det er også interessant at historien om utviklingen av den norske modellen for lønnsdannelsen, både som intellektuelt bidrag og som et system for faktisk lønnsdannelse, nærmest er uten spor av Phillipskurvepåvirkning, og slett ikke av inflasjonisme. I Aukrusts internasjonalt publiserte artikkel om hovedkursmodellen, som kom så sent som i 1977, stod arbeidsledighetsprosenten langt nede på listen over faktorer bak lønnsveksten. Poenget var at det var verdien av arbeidsproduktiviteten som definerte hovedkursen for lønnsutviklingen. Dette var helt i overenstemmelse med det Forder kaller teorien om L-formede lønns- og priskurver, som dominerte i litteraturen på 1950-tallet og framover, og som sett med dagens øyne kanskje fortøner seg som en litt underlig teori om «eksogen lønn», i alle fall i relasjon til arbeidsledighetsprosenten. Med andre ord: så langt fra Phillipskurven som det var mulig å komme!

For ordens skyld: norske økonomer hadde selvsagt kjennskap til Samuelson-Solow menyen. Haavelmo presenterte den i en forelesning på et etterutdanningskurs i november 1961, Haavelmo (1962). Vi kan bare anta, som en orientering om et nytt, men allerede diskutert, bidrag til den internasjonale litteraturen.

INFLASJONISME I NORGE PÅ TROSS AV HOVEDKURSVAKSINE?

Et annet punkt som «ønskede» historieprosjektet kunne se nærmere på, er hvordan (og av hvem) det ble banet vei for den type motkonjunkturpolitikk som ble drevet både under Kleppe-pakkenes tid, og under Willoch. Med

bakgrunn i hovedkursmodellen burde norske økonomer lett ha påpekt at slik politikk neppe ville kunne gå bra. Men det skjedde tilsynelatende ikke. Når vi betrakter det hele utenifra virker det ikke som at Aukrust eller noen andre i SSB «sa i fra» til Finansdepartementet. Var dette et utslag av (for) stor lojalitet overfor departement, eller hadde man mistet troen på egne modeller? Hadde våre egne fagfolk latt seg påvirke av den importerte standardhistorien? Det virker ikke spesielt sannsynlig, men det var først Sysselsettingskommisjonen fra 1992 som satte skapet tilbake på plass. Da var også Phillipskurvens gjesteopptreden i byråets makroøkonomiske modell over, erstattet av en modernisert L-formet lønnsmodell. Var det tilfeldig? Det spørsmålet kan forhåpentligvis også fagets historikerne en gang besvare.

NORGES BANKS INNTAKELSE I PHILLIPSKURVEN

Og Phillipskurven, hvordan gikk det med den i Norge? Jo, etter å ha blitt bortvist fra SSBs modeller, re-immigrerte Phillipskurven, men da til Norges Banks pengepolitiske modellverden, og under navnet Ny-Keynesiansk Phillipskurve, Galí og Gertler (1999). Nå skal det sies at det hverken er mye som minner om Keynes eller Phillips i denne modellen. Blant annet så man i første omgang bort fra relasjonen mellom lønnsvekst og arbeidsledighet, som jo var selve forskningsprosjektet til Phillips. Til erstatning brukte Norges Banks modell en ligning mellom inflasjonen «i dag», forventet inflasjonen «i morgen» og en indikator på marginale produksjonskostnader i næringslivet. Empirisk sett var denne sammenhengen så vaklevoren at det er et spørsmål i seg selv hvilke standarder som ble brukt da den ble integrert i bankens modell, se blant andre Bårdsen mfl (20049, Nymoene og Tveter (2007).

Det kan hende at svaret ligger i Norges Banks søkende utvikling av egen rolle som inflasjonsstyrer tidlig på 2000-tallet. I denne prosessen passet det godt å bruke makroøkonomisk teori som nedtonet betydningen av lønnsdannelsen, og spesielt det institusjonelle apparatet rundt den. Bankens virkemiddelbruk framstod dermed som mer, ja nettopp, sentral. Det var kanskje også lettere å renonsere på vanlige økonomiske standarder, med henvisning til at alle ledende sentralbanker tok i bruk den samme Ny-keynesianske Phillipskurven. Så mange kloke hoder kunne da umulig ha feiloppfattet sentrale aspekter ved lønns- og prisdannelsen? Men ifølge *Financial Times*, er det i dag en begynnende selverkjennelse om at nettopp dette kan ha skjedd, se Giles (2017).

Her er vi kanskje framme ved et berøringspunkt med kurven til Phillips fra 1958, og dagens rådende pengepolitiske tenkning. Phillips' forskningsprosjekt var nettopp å vise at datidens teori (den ovenfor nevnte, om eksogen lønn, komplekse institusjonelle faktorer, og L-form på det som måtte være av sammenheng mellom lønn og ledighetsprosent) var feil. Hans prosjekt var å vise empirisk at det i stedet var en stabil, markedsbestemt og institusjonelt uavhengig, sammenheng mellom lønnsvekst og ledighetsprosent. Selv om Phillips tok feil, noe som ble vist allerede i Lipsey (1960), gjenfortelles hans hovedtese av Norges Bank, og de andre sentralbankene som man sammenligner seg med. Aksebetegnelse kan riktignok være endret, men budskapet er det samme gamle: Ved å justere én variabel (i dag renten) kan det avleses en forutsigbar endring i inflasjonen. Denne sammenhengen er i all hovedsak fundert på individuell markedsrett, og bør helst forvaltes av en uavhengig sentralbank, slik at den ikke blir forsøkt utnyttet på den måten som den opprinnelige Phillipskurven ble (ifølge myten bør det legges til).

REFERANSER:

- Aukrust, O. (1977). Inflation in the Open Economy. A Norwegian Model, i *World Wide Inflation. Theory and Recent Experience*, L.B. Klein og W.S. Sälant (red.) Washington D.C, Brookings. Artikler 96, *Statistisk Sentralbyrå* (1977)
- Bårdsen, G., E. S. Jansen, og R. Nymoen (2004). Econometric Evaluation of the New Keynesian Phillips Curve. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*. Oxford. Oxford University Press.
- Forder, J. (2014). *Macroeconomics and the Phillips Curve*. Oxford. Oxford University Press.
- Friedman, M. (1968). The Role of Monetary Policy, *American Economic Review*, 58, 1-17.
- Gali, J. og M. Gertler (1999). Inflation Dynamics: A Structural Econometric Analysis. *Journal of Monetary Economics*, 44(2), 233-258.
- Giles, C. (2017). Central Bankers Face a Crisis of Confidence as Models Fail. *Financial Times* 11 Oktober 2017.
- Haavelmo, T. (1962). Spesielle emner i økonomisk teori, Forelesning 9-11-61 (Etterutdanningskurset), bearbejdet og forkortet av A.D. Johansen. *Sosialøkonomen*. nr.1, s. 10-11.
- Lipsey, R. G. (1960). The Relationship Between Unemployment and the Rate of Change in Money Wages in the United Kingdom 1862-1957: A Further Analysis. *Economica*, 27, 1-31.
- Lucas, R.E. (1976). "Econometric Policy Evaluation: A Critique", i *The Phillips Curve and the Labor Market: Carnegie-Rochester Series on Public Policy* (vol. 1), K. Brunner og A.H. Meltzer (red.) Amsterdam. North-Holland, 19-46.
- Nymoen, R. og Ø. Tveter (2007). Er Norges Banks pengepolitiske modell en god nok modell for norsk økonomi? *Økonomisk Forum*, 61(5), 45-54.
- Phelps, E. S. (1968). Money Wage Dynamics and Labor Market Equilibrium. *Journal of Political Economy*, 76(4), 678-711.
- Phillips, A.W.H (1958). The Relation Between Unemployment and the Rate of Change of Money Wages in the United Kingdom, 1861-1958. *Economica*, 25(100), 283-99.
- Sandbrook, D. (2005). *Never Had it So Good. A History of Britain from Suez to the Beatles*. London, Little, Brown Book Group.
- Sandbrook, D. (2013). *Seasons in the Sun. The Battle for Britain 1974-1979*. London, Penguin Books.
- Samuelson, P.A. og R.M. Solow (1960). Analytical Aspects of Anti-Inflation Policy. *American Economic Review*, 50(2), 177-94.

Samfunnsøkonomene takker alle som har sendt inn sin e-post adresse!

Er du usikker på om vi har din epostadresse?
Kontakt oss på: post@samfunnsokonomene.no